

Praktisk kunnskap og makt i sykepleiefaglig veiledning

- Analyse af hvorledes fem forskjellige eksperter arbejder med sykepleiefaglig veiledning.

I dette og efterfølgende numre af Klinisk Sygepleje, vil der være en række artikler, hvor Trulte Konsmo, udfra praksiseksempler vil redegøre for hvilke traditioner der præger sygeplejefaglig vejledning. Redegørelsen vil spesielt dreje sig om hvorledes vejlederne bruker deres kundskaber og dermed også deres magt. Denne artikel danner baggrund for næste, og kommende artikler.

Af Trulte Konsmo, lektor

Sykepleiefaglig veiledning er et satsingsområde for sykepleien. I de 25 årene som har gått med veiledning i Norge har det utviklet seg ulike veiledningstradisjoner. Det dreier seg blant annet om veiledning som bygger på systemteori, gestalt, Nevro Lingvistisk Programmering (NLP) som er opptatt av forandringens form, såkalt lærings-veiledning, samt veiledning som primært vektlegger sykepleieteori og praksis. Det finnes ikke noe litteratur som belyser forskjeller, likheter, fordeler og ulemper ved de ulike retningene.

Hva slags mål har de, hvordan blir prosessene og resultatene?

Da jeg tok veilederutdannelsen min, hørte jeg aldri noe om dette mangfoldet og de valgmulighetene dette innebærer for veiledningen. Jeg blir heller aldri spurt om hvilken tradisjon jeg veileder innenfor, for veiledning er vel veiledning, er det ikke?

Denne artikkelserien skal belyse fem ulike tilnærminger til veiledning og vise hvor mangfoldig veiledning er. Jeg skal sette søkelyset på fem eksperter fra ulike tradisjoner og se på deres praktiske kunnskap.

Eksperters praktiske kunnskap

Den amerikanske sykepleieforskeren Patricia Benner har bygget på forskning av Dreyfus & Dreyfus, og vist at det finnes fem nivåer av praktisk kunnskap hos kliniske sykepleiere:

nybegynner
avansert begynner
kompetent utøver

kyndig utøver og ekspert.

Både Benner, Dreyfus & Dreyfus og Schön (1, 2, 3) understreker hvor viktig det er å studere nettopp ekspertene når vi ønsker å avdekke praktisk kunnskap. Marit Kirkevold (4, s. 5) definerer praktisk kunnskap som:

»konkret, kontekst-bundet, normativ og hensiktsmessig. Den er knyttet til handlinger eller en bestemt praksis, og den har til hensikt å forklare og rettlede sykepleiernes handlinger og løse tilknyttede praksisproblemer. Den er også i stor grad implisitt og vunnet gjennom personlig engasjement og erfaring.«

Ekspertenes praktiske kunnskap er på et høyere nivå enn teorier og prinsipper kan fange, fordi den også omfatter både kontekst, erfaring og intuisjon. Å løfte blikket opp og studere de som virkelig er gode, er en konstruktiv, men lite benyttet metode for å bedre vår faglige forståelse og selvtilit.

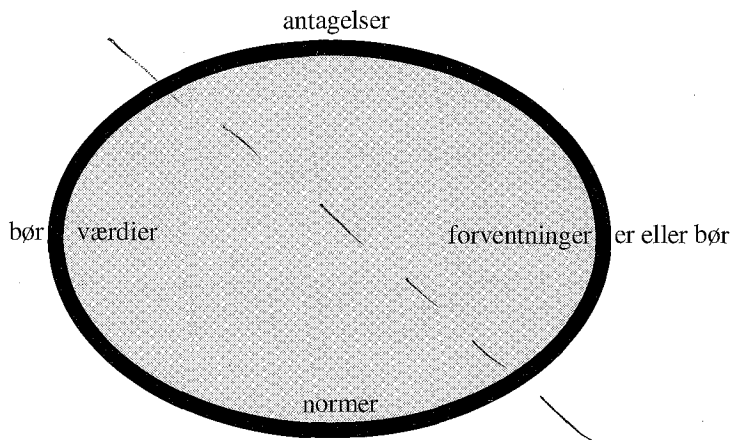
Det er mange viktige grunner til å avdekke og reflektere over praksis-kunnskapen til eksperter på veiledning. For det første kan det være nyttig for erfarne veiledere fordi det kan stimulere dem til å reflektere over sine verdier, normer, implisitte antagelser og forventninger. De kan kanskje også se at andres tilnæringsmåter kan være like bra eller bedre. Benner skriver at ved at vi bringer meninger, ferdigheter og kunnskap inn i en offentlig diskurs, skapes ny kunnskap og forståelse. Denne kunnskapen og forståelsen er selvfølgelig nyttig ikke bare for ekspertene, men også for mindre erfarne veiledere.

Paradigmer er mønstereksempler

Forskning har vist at eksperter

utøver sin praksis intuitivt ved å sammenligne den aktuelle situasjonen med en rekke tidligere erfaringer (1, 2, 3). Noen av disse erfaringene husker sykepleieren ekstra tydelig fordi hun måtte stoppe opp og reflektere. Slike erfaringer kalles paradigmer eller mønstereksempler, og de omfatter både innhold, intensjoner, forventninger, kontekst, struktur, prosess og resultater. Dette er nødvendig fordi ekspertise ikke kan sees uavhengig av situasjonen, ifølge Benner. Både Benner, Kirkevold og Schön oppfordrer derfor til å samle inn fagets paradigmer. Martinsen (5) minner om at slike eksempler har vært sentrale i oppbygging av kunnskap i sykepleiens historie. Hun henviser til Løgstrup, når hun skriver at en situasjon alltid både er enestående og typisk.

Eksperters paradigmer fremstår ikke som abstrakte idealer, men virkelige historier. Ved å konfrontere disse med egen veiledningspraksis, kan vår kompetanse vokse. Ved å få en større klarhet i hvilke muligheter veiledningen rommer, kan vi utvide reportoaret vårt og velge mer bevisst hva slags veiledning vi ønsker å gi.

Materiale og metode

I fem artikler vil en ekspert fra ulike tradisjoner bli intervjuet om ett detaljert paradigme hver. Veilederne er anonymisert for å ivareta deres taushetsplikt. De har mellom 10 og 25 års reflektert praksis som veiledere og er alle anerkjente eksperter. For alle veilederne gjelder, at de ikke bare har blitt inspirert av det som idag er den tradisjonen de kan sies å tilhøre, men at de har lest om og blitt inspirert av flere typer tilnæringer.

Gjennom paradigmene blir det mulig for leseren å gå litt i hver enkelt veileders sko og se veiledning på hennes / hans måte. Etter hvert paradigme vil hver veileders referanseramme bli kommentert. Med dette menes de underliggende antagelsene og forventningene, verdiene og normene som veilederne vurderer og handler ut i fra.

Ovenstående figur illustrerer den nære sammenhengen mellom elementene, samt at verdier og normer dreier seg om hva man mener bør være, mens antagelser og forventninger både kan om-

handle det som er, og det som bør være. For eksempel kan man si, det er *verdifulle* å sette egne grenser, man har en norm om at man *bør* sette egne grenser, man *antar* at det blir gjort og *forventer* det også etter en tid. Alt dette er normativt (hvordan det bør være). Men man kan også forvente eller anta at man blir slått og det vil da være deskriptivt (slik det er). Fordi det er glidende overganger mellom elementene, vil de bli behandlet under ett i veiledernes referanserammer.

Veiledernes referanseramme omfatter deres syn på det enkelte mennesket, på relasjoner, på veiledningens formål, innhold, fokus, prosess og metoder, samt på sin egen rolle. Disse punktene vil jeg legge til grunn når jeg analyserer referanserammene. Jeg vil gjøre oppmerksom på at det bare er deler av veiledernes referanseramme som kommer fram gjennom ett paradigme, og at referanserammene dermed ikke er uttømmende.

Forskjeller og likheter

Den neste artikkelen vil ta for seg noen interessante forskjeller og likheter hos de fem veilederne. Med utgangspunkt i hvordan de fem veilederne har veiledet på en tenkt situasjon (case), sammenlignes de ulike referanserammene med hverandre.

Ekspertens maktbruk

Benner mener at eksperter på klinisk sykepleie kjennetegnes ved at de bruker konkrete erfaringer til å styre sin praksis etter, at de oppfatter situasjoner som en helhet, at de involverer seg og at de har makt, som de bruker til å styrke pasientene. Hvis dette overføres til veiledere, innebærer det at de styrer sin veiledningspraksis etter tidligere erfaring som veileder, at de oppfatter situasjonen som en helhet, involverer seg i dem som de veileder og har makt, som de bruker til å styrke sykepleierne. Det er vel liten tvil om at all veiledning ikke er god veiledning. Enkelte sykepleiere forteller at de har følt seg overkjørt, utlevert eller at de ikke får noe ut av det, og derfor synes det er bortkastet tid. Slike opplevelser gjør, at man kan mistenke enkelte veiledere for å bruke den makten de har, på en dårlig måte. Den siste artikkelen i denne serien vil se på om Benners teori er overførbar til veiledning, og vil spesielt legge vekt på hvordan eksperter på veiledning bruker sin makt til å styrke sykepleiere. Dette vil forhåpentligvis bidra til at vi som veiledere blir mer bevisste på vår makt og bruker den på en god måte.

Ved å vise mange måter å gi god veiledning på, håper jeg at denne serien vil bidra til å skape bedre veiledning for flere.

Lektor
Trulte Konsmo
Steinstulia 11
3726 Skien
Norge

Litteratur

1. Benner, Patricia: From novice to expert. Excellence and power in clinical nursing practice. Addison-Westley Publishing Company, 1984.
2. Dreyfus, H.L. & Dreyfus, S.E.: Mind over Machine. The power of human Intuition and Expertise in the Era of the Computer, Basil Blackwell Ltd, Oxford, 1986.
3. Schön, Donald A.: The reflective practitioner. How professionals think in action., Basic Books Inc. Publishers, New York, 1983.
4. Kirkevold, Marit: »På tide å oppvurdere den praktiske kunnskapen?« Sykepleien. nr. 2/89, s. 4-7.
5. Martinsen, Kari: »Hvordan bli en reflektert praktiker« i Forelesninger ved jubileumsseminaret. Sogn og Fjordane Sjukepleierhøgskole, (red.) Halvorsen og Espeland Eide, Førde, 1989.
6. Konsmo, Elin Trulte: Mangfoldig kunnskap og makt hos fem eksperter på sykepleiefaglig veiledning. Hovedoppgave ved Institutt for sykepleievitenskap, Universitetet i Oslo, 1993. (Kan kjøpes av Trulte Konsmo, Steinstulia 11, 3726 Skien).